

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی

سال چهارم، شماره پیاپی ۹، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۹/۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۳/۳

صص ۱۶۷-۱۸۲

تأثیر پیشگیری غیرکیفری بر میزان احساس امنیت در میان جوانان شهر بروجرد

هنگامه غضنفری، استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد

محمد مهدی قاسمی کیا، کارشناس ارشد جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد*

چکیده

امنیت از جمله نیازهای بنیادی و طبیعی بشری و دارای دو بعد عینی و ذهنی-روانی است که در این مطالعه بعد ذهنی آن (احساس امنیت) مدنظر است. احساس امنیت به عنوان یک پدیده روان‌شناختی-اجتماعی، تحت تأثیر تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از شرایط متفاوت اجتماعی است که انسان‌ها برای دستیابی به زندگی سالم و تداوم روابط اجتماعی نیازمند آن هستند. هدف اصلی این پژوهش، بررسی میزان احساس امنیت در بین جوانان شهر بروجرد می‌باشد که این میزان در ارتباط با تأثیر پیشگیری غیرکیفری بر میزان امنیت مورد سنجش قرار گرفته است. جامعه آماری این پژوهش متشکل از کلیه افراد (۱۴-۲۹) سال ساکن شهر بروجرد می‌باشد و روش تحقیق در بخش نظری از روش کتابخانه‌ای و در بخش آماری از نوع توصیفی-پیمایشی بوده و ابزار اندازه‌گیری از نوع پرسشنامه با طیف لیکرت (از خیلی کم تا خیلی زیاد) می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول عمومی کوکران؛ ۳۸۴ نفر حاصل شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزار SPSS و با آمار توصیفی و تحلیلی انجام گرفته است. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که مردم با دید مثبتی به برنامه‌های پیشگیری غیرکیفری از جرم نگاه کرده و تأثیر آنها را بر سالم‌سازی محیط و امنیت اجتماعی بسیار مثبت ارزیابی کرده‌اند. از میان مشخصات فردی: جنسیت، وضعیت تأهل، منطقه سکونت، سن و سطح تحصیلات؛ فقط دو متغیر جنسیت و وضع تأهل در میزان احساس امنیت اثرگذار بوده است و از خود رابطه معنادار نشان داده و بقیه متغیرها در این تحقیق رد شده است.

واژه‌های کلیدی: امنیت، احساس امنیت، امنیت اجتماعی، پیشگیری غیرکیفری، جرم‌شناختی

مقدمه

امنیت از دوران کهن مهم‌ترین دغدغه انسان‌ها بوده است. از زمان انسان‌های اولیه، امنیت به عنوان اساسی‌ترین رکن زندگی پس از آب و غذا مطرح بوده است. شاید غارنشینی انسان‌های اولیه به عنوان اولین تحول زندگی انسان روی کره زمین در پی این نیاز بوده است تا مأوا و مأمنی برای دوری از خطرات دائمی زندگی ایجاد کند. امنیت در فرهنگ فارسی به معنای آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است. (فرهنگ معین، ج ۱: ۳۵۴) و (فرهنگ عمید، ج ۱: ۲۷۵) در فرهنگ علوم رفتاری نیز دو معنا از این واژه ارائه شده است، اول حالتی که در آن ارضای احتیاجات و خواسته‌های شخصی انجام می‌شود و دوم احساس ارزش شخصی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرشی که در نهایت از سوی طبقه‌های اجتماعی نسبت به فرد اعمال می‌شود (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۲). لذا امنیت یا احساس امنیت ممکن است برای طبقات مختلف جامعه در یک سطح نباشد و قشر خاصی از جامعه احساس امنیت کمتری نسبت به دیگران داشته باشند به عبارت دیگر، منافع خود را بیش از دیگران در معرض خطر یا تهدید ببینند. پژوهش حاضر، عوامل مؤثر در احساس امنیت اجتماعی قشر جوان (گروه سنی ۲۹-۱۴ سال) را که تقریباً آسیب‌پذیرترین قشر جامعه از نظر جرم‌شناسی می‌باشند، مورد مطالعه قرار داده است. گردآوری اطلاعات به صورت پیمایشی و کتابخانه‌ای انجام شده و حدود ۳۸۴ نفر از جوانان شهر بروجرد به صورت تصادفی انتخاب شده و احساس امنیت اجتماعی آنها نسبت به مسایل مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. یکی از بهترین روش‌ها برای تأمین امنیت اجتماعی، پیشگیری از وقوع جرم است. در معنای عام پیشگیری از جرم هر اقدامی است که جلوی ارتکاب جرم را بگیرد و می‌تواند جنبه کیفری یا غیرکیفری داشته باشد. به دیگر سخن، هرآنچه علیه جرم باشد و سبب کاهش نرخ بزهکاری گردد در گستره معنای عام پیشگیری از جرم قرار دارد. پیشگیری از جرم در معنای خاص پیشگیری از بزهکاری، مجموعه اقدامات غیرقهرآمیزی

است که برای تحقق هدفی ویژه یعنی؛ مهار بزهکاری، کاهش احتمال وقوع جرم، کاهش شدت بزه در مورد علل جرایم اتخاذ می‌شود. احساس امنیت اجتماعی نمایشی از تلاش دستگاه‌های پیشگیری کننده از ناامنی و بی‌نظمی، برای اداره جامعه سالم است. در قسمت اول این پژوهش پژوهشگر به پیشینه و مبانی نظری موضوع پژوهش و بررسی تحقیقات انجام گرفته پرداخته و در بخش بعدی اطلاعات لازم را در قالب پرسشنامه از جامعه آماری مورد نظر جمع‌آوری نموده و نتایج حاصله را از نظر اینکه آیا واقعاً عدم احساس امنیت ناشی از عدم امنیت است یا دلایلی غیر از وجود یا عدم امنیت می‌تواند در احساس امنیت دخیل باشد؟ و عوامل مؤثر بر این احساس چیست؟ در این راستا راه‌های پیشگیری غیرکیفری از جرایمی را که به عدم امنیت در بین جوانان شهر بروجرد منجر می‌شوند مورد بررسی قرار داده است.

مبانی نظری

احساس امنیت را «احساس آزادی نسبی از خطر» دانسته‌اند و در یک طبقه‌بندی کلی به معنای فقدان ترس و نگرانی در ابعاد مالی، فکری و روانی شهروندان است. (بیات، ۱۳۸۸) به لحاظ روش‌شناسی احساس امنیت سازه چند بعدی است و در ارتباط با شرایط اجتماعی و افراد مختلف به گونه‌های متفاوت ظهور یافته و به اشکال مختلف قابل سنجش و اندازه‌گیری است. بنابراین، احساس امنیت با بسیاری از عناصر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه ارتباط می‌یابد. تعبیر درست و نادرست افراد و تجارب آنان از شرایط اجتماعی، همواره احساس امنیت را در طیفی از احساس امنیت درست و واقعی یا کاذب و غیرواقعی قرار می‌دهد. امنیت اجتماعی یک فرآورده دولتی نیست و به جای نگاه به رأس هرم به قاعده آن، یعنی شهروندان، معطوف است که توان ایجاد و گسترش امنیت به شکل مدنی آن را دارا هستند. در این میان بنیادهای اجتماعی و فرهنگی از متغیرهای اصلی توفیق ایجاد امنیت اجتماعی و احساس امنیت می‌باشند. روند طبیعی

نهایتاً از سوی طبقات اجتماعی نسبت به فرد اعمال می‌شود (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۲)

امنیت اجتماعی و احساس امنیت

در واقع، امنیت اجتماعی یک موضوع هویتی و نوعی تئوری مطرح در سیاست داخلی کشورها و حتی روابط بین‌الملل است. البته، آنچه در این جا مدنظر است هویت اجتماعی است، هویت اجتماعی به مجموع ویژگی‌هایی گفته می‌شود که فرد به واسطه آنها خودش را به عنوان عضو یک گروه قلمداد می‌کند و بر همین اساس، دیگران را از گروه خود متمایز می‌کند. در مجموع، می‌توان گفت: سه مفهوم امنیت اجتماعی، امنیت هویت و امنیت جامعه‌ای تقارن مفهومی دارند و مصادیق افرادی هستند که به لحاظ اشتراک در پاره‌ای ویژگی‌ها، عنوان «ما» را به خود منتسب می‌دانند. این ویژگی‌های مشترک می‌تواند خاستگاه طبیعی (جنسیت) یا منشأیی اجتماعی (ملت) داشته باشند. در واقع، ویژگی‌های مشترک که به تعبیری هویت نامیده می‌شوند، موضوع مورد بحث امنیت اجتماعی نیز است. نتیجه اینکه امنیت اجتماعی را می‌توان چنین تعریف نمود: «عدم ترس، خطر و هراس در حفظ و نگهداری ویژگی‌های مشترک گروه اجتماعی چون مذهب، زبان و سبک زندگی».

ابعاد امنیت اجتماعی

امنیت را در ابعاد و زوایای مختلفی می‌توان بررسی و تحلیل کرد، آن چه که در این پژوهش به آن توجه می‌شود تقسیم آن به بعد عینی (امنیت واقعی) و بعد ذهنی (احساس امنیت) است.

بعد عینی امنیت اجتماع

این بعد از امنیت به کمیت جرایم، آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی در جامعه می‌پردازد که تغییرات در میزان آنها، امنیت جامعه را تغییر می‌دهد. بی تردید تأثیر امنیت بر بزهکاری از دل مشغولی‌های نظری و تجربی اهل نظر بوده و در این راستا

زندگی اجتماعی که ناشی از سرشت منظم انسان‌هاست در واقع، باید بر پایه نظم استوار باشد، زیرا نهاد انسان متأثر از نظام موجود در آفرینش می‌باشد. ولی گروهی از افراد در اجتماع همواره رفتاری خلاف روال عادی و در تعارض با ارزش‌های اجتماعی دارند و به فراخور اندیشه و نیت خود موجبات تزلزل و ناامنی را در بخش‌هایی از جامعه فراهم می‌کنند. از آنجا که جامعه در راستای تأمین آرامش و امنیت خود تمامی اقدامات لازم را به عمل می‌آورد و جرم نیز، پدیده اجتناب‌ناپذیر سازمان اجتماعی است که باید با راهکارها، سعی در کاهش وقوع جرم داشت نه از بین بردن آن، در این خصوص لازم است با پدیده ناامنی، بزهکاری، جرم و مجرم مقابله کند. از طرفی بهترین روش برای تأمین امنیت اجتماعی و ملی، پیشگیری از وقوع جرم است به همین علت به منظور جلوگیری از ناامنی و افزایش ضریب امنیت اجتماعی، دولت‌ها و نهادهای مسؤول درصدد کنترل و کاهش جرایم از طریق برنامه‌های پیشگیری بوده‌اند. در نتیجه بر اساس مبانی علمی جرم‌شناسی برای پی‌بردن به موفقیت برنامه‌های پیشگیری از وقوع جرم باید با استفاده از شاخص‌ها، میزان موفقیت در برنامه‌ها را مورد ارزیابی قرار داد، که در ادامه با تأکید بر نقش پیشگیری غیر کیفری آن را مورد بحث قرار می‌دهیم.

امنیت

در قاموس‌های فارسی به معنی «آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است» (کوچکی، ۱۳۶۸). واژه امنیت را در فارسی، «ایمن شدن»، «درامان بودن» (معین، ۱۳۷۵)، «بی‌بیمی» و «ایمنی و آرامش و آسودگی» (فرهنگ عمید، ج ۱: ۲۷۵) و در عربی آن را «ایمنی»، «آرامش قلب و خاطر جمع بودن» (قریشی، ۱۳۶۱) معنا کرده‌اند. در فرهنگ علوم رفتاری دو معنا از این واژه ارائه شده است ۱- حالتی که در آن، ارضای احتیاجات و خواسته‌های شخصی انجام می‌پذیرد ۲- احساس ارزش شخصی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرشی که

طریق اخذ نظرات و سنجش احساسات شهروندان می‌باشد. وجود دو چهره متفاوت عینی و ذهنی از امنیت سبب گشته تا ادبیات ناهمگنی حول این مفهوم شکل گیرد که برخی آن را عینی دانسته و صرفاً برای داشتن امنیت، تسلیحات نظامی را لازم می‌دانند و برخی دیگر آن را در توسعه اقتصادی و انسانی متوازن جامعه جستجو می‌کنند.

امنیت قابل قبول و احساس امنیت

با بررسی‌های انجام شده، احساس عدم امنیت در برخی کشورها به واسطه نوع حکومت، افزایش بزهکاری، عدم کنترل مجرمان، ناکارآمدی نیروهای پلیس، محرومیت اقتصادی و اجتماعی، تبعیض، بی‌عدالتی قضایی و ناشی از عدم امنیت جانی، فکری، مالی و روانی در جامعه است و به طور طبیعی، فقدان امنیت، احساس آن را در شهروندان کاهش خواهد داد. لیکن برخی از جوامع با وجود امنیت قابل قبول و تحرک نیروهای پلیس در مقابله با متجاوزان و مجرمان و تأمین حداقل نیازهای مردم توسط دستگاه‌های ذیربط، احساس عدم امنیت در شهروندان به نسبت وجود امنیت رقم بالاتری را نشان می‌دهد. متأسفانه در کشور ما به میزانی که امنیت وجود دارد، احساس امنیت کمتری در شهروندان مشاهده می‌شود. مقایسه با کشورهای مختلف این واقعیت را روشن می‌نماید. به عنوان نمونه نرخ سرقت منازل در ایران ۵ در هزار، انگلیس ۲۰ در هزار و در استرالیا ۲۵ مورد در هر هزار منزل می‌باشد. (عسگرپور، ۱۳۸۸: ۹) این مقایسه آماری نشان می‌دهد که ضریب امنیت شهروندان ایرانی بیشتر از ضریب امنیت شهروندان استرالیایی و انگلیسی است، اما احساس امنیت شهروندان ایرانی کمتر از احساس امنیت شهروندان استرالیا و انگلیس می‌باشد. نتیجه این که احساس امنیت اگرچه با میزان جرم یا ضریب امنیتی موجود در جامعه ارتباط دارد، ولی به عوامل دیگری نیز بستگی دارد. در همین ارتباط بر اساس یک نظر سنجی که در بهمن ماه ۱۳۷۹ در ۲۸ مرکز استان کشور به اجرا درآمد (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰) و با ۱۶۸۲۴ نفر افراد ۱۵ ساله و بالاتر مصاحبه حضوری به روش تصادفی

کوشش‌هایی هم انجام شده است. همه پژوهش‌هایی که در حوزه حاشیه‌نشینی و پتانسیل‌های آن برای بزهکاری انجام شده است مؤید این ادعاست. لیکن امنیت اجتماعی در این تحقیق معنای وسیعی را در بر می‌گیرد. در واقع، امنیت اجتماعی به معنای فضایی است که فرد در زمان حال و آینده تصویر روشن و امیدوارکننده‌ای از زندگی خود و خانواده‌اش و جامعه دارد. مهم‌ترین شاخص‌های این بعد از امنیت عبارتند از: میزان و نرخ آسیب‌های اجتماعی، میزان و نرخ وقوع جرایم و بزهکاری، میزان و نرخ آشفتگی‌های اجتماعی، توان و مهارت و قدرت عمل پلیس در مقابله با جرایم و ناامنی، هماهنگی نهادها و سازمان‌های ذیربط در حوزه کنترل آسیب‌ها و جرایم، از دیگر شاخص‌های مهم و مورد استفاده برای موضوع امنیت امید به آینده است. امیدواری به آینده خود محصول احساس امنیت از شرایط جامعه و احساس امنیت شرایط خانوادگی است. این شاخص در بررسی ارتباط امنیت و بزهکاری بسیار قابل اعتناست.

بعد ذهنی امنیت اجتماعی (احساس امنیت)^۱

احساس امنیت پدیده روان‌شناختی- اجتماعی است که دارای ابعاد گوناگونی می‌باشد. این احساس ناشی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از شرایط و اوضاع محیط پیرامونی است و افراد مختلف به صورت‌های گوناگون آن را تجربه می‌کنند. منابع تأمین‌کننده احساس امنیت برای آحاد و گروه‌های مختلف جامعه نیز متفاوت از همدیگر است و این منابع در سطوح مختلف اثرگذار می‌باشند. از آنچه تاکنون گفته شد می‌توان دریافت که عمده مضامینی که از طریق شهروندان و به عنوان «احساس امنیت» مطرح می‌شود با امنیت اجتماعی مرتبط می‌باشد. به سخنی دیگر تمامی مؤلفه‌های امنیت اجتماعی قابل سنجش از طریق مراجعه به ذهنیت و آرای عمومی است. علاوه بر آن، در سایر ابعاد امنیت مثل امنیت سرزمین (دفاعی یا نظامی) هم برخی جهات قابل سنجش از

^۱ Societal Security

خصوصیت مهم هر پدیده جنایی و یا جرم این است که جامعه را ناامن می‌کند و ترس از جرم را بر مردم مستولی می‌گرداند. در نتیجه امنیت در بخش‌های گوناگون خود خصوصاً امنیت فردی و اجتماعی و بالمال نظم اجتماعی به مخاطره می‌افتد. در این حالت است که نظام کیفری که مجموعه‌ای از نهادها و آیین‌های معقول جامعه برای بیان واکنش علیه جرم و بزهکاری است، مداخله می‌کند تا امنیت از دست رفته و نظم از هم گسیخته اجتماع را به آن بازگرداند و آرامش خاطر را جایگزین ترس از جرم کند. حفظ آرامش همگانی در برابر بزهکاری و هدایت خشونت طبیعی انسان‌ها به راه‌های قانونی و مشروع، از اهدافی است که دولت‌ها در رسیدن به آن می‌کوشند و از نظام کیفری بهره می‌گیرند. خصوصاً که روش‌ها و شیوه‌های ضد بزهکاری علاوه بر آن که تأمین امنیت را سر لوحه کار خود قرار می‌دهد، یک مسأله سیاسی است و تدبیر بهتر برای این مقصود پایه‌های حاکمیت دولت‌ها را نیز مستحکم‌تر می‌کند و ضعف در انجام این مهم نشانه ناتوانی دولت‌هاست.

بدیهی است واکنش جامعه در مقابل جرم بیشتر از اصول اخلاقی و سنتی نشأت می‌گیرد تا از شیوه‌های نو و نظام‌های کیفری نیز عموماً با چنین رویکردی واکنش جامعه را بیان می‌کنند. در مقابل سیاست جنایی با تعریفی که از آن بیان کردیم با دیدی کلی‌تر و عینی‌تر و با بهره‌گیری از داده‌ها علمی خودشناسی و جامعه‌شناسی این پدیده را بررسی و مطالعه کرده واکنش‌های مناسب را تجویز می‌کند. چنانچه این تدبیر و سیاست بنحو سنجیده و نیکو و با در نظر گرفتن تمام ابعاد اتخاذ گردد، در بیان واکنش جامعه نیز موفق‌تر و نهایتاً در تأمین امنیت و نظم اجتماعی نیز با توفیق قرین خواهد بود و چنانچه سنجیده و سطحی‌نگر و مقطعی اعمال شود، نه تنها امنیت و نظم اجتماعی را تأمین و حفظ نخواهد کرد بلکه خود نیز عامل ناامنی خواهد شد.

انجام گردید، میانگین احساس امنیت فکری (۴۱) و مالی (۴۷) یعنی؛ کمتر از حد متوسط بود و میانگین احساس امنیت جانی (۵۹) بالاتر از حد متوسط بود. قابل توجه اینکه در اکثر نقاط جهان، عموماً احساس امنیت در بین شهروندان به نسبت وجود امنیت، پایین‌تر می‌باشد. علت آن نیز ارزیابی امنیت از دیدگاه فردی شهروندان و ناظر بر منافع متنوع آنان می‌باشد. و البته نشان‌دهنده این است که اگرچه احساس امنیت با میزان جرم و جنایت نیز رابطه مستقیمی دارد، اما عوامل دیگری که در بخش بعدی به آنها اشاره خواهد شد، در این احساس تأثیرگذارند

رابطه پدیده جنایی با احساس امنیت

منتسکیو جرم را اقدام علیه مذهب اخلاق، آرامش عمومی و امنیت تلقی کرده و برای هر یک مجازات جداگانه‌ای را ضروری دانسته است. وی معتقد است که مجازات در واقع قصاص جامعه از مجرمی است که خواسته است افراد را از امنیت محروم سازد (منتسکیو، ۱۳۶۲) از این جهت اولین شرط تحقق هر جرم یا پدیده جنایی (با کمی تساهل درکلام) آن است که بر خلاف نظم اجتماعی باشد، بنابراین، هر جرم خواه شدید و خواه ضعیف، لطمه و زیانی بر امنیت و نظم اجتماعی وارد می‌کند و به همین علت اختلاف در نظم و امنیت است که جامعه به اشکال گوناگون از خود واکنش نشان می‌دهد (محسنی، ۱۳۷۵) دومین شرط تحقق هر جرم آن است که توسط قانون بیان شود چرا که نظم اجتماعی امری ثابت و دائمی نیست و چون برداشت مردم از آن در حال تحول است، برای جلوگیری از افراط و تفریط و حمایت و صیانت از آزادی افراد، ضروری است که اعمال ممنوعه و مخل نظم و امنیت توسط قانون‌گذار بیان شود و واکنش جامعه و ضمانت اجرای لازم نیز دقیقاً روشن گردد. چون پدیده جنایی از جمله اعمالی است که ایجاب می‌کند از طریق کیفری با آن مبارزه شود، موضوع مطالعه حقوق کیفری قرار می‌گیرد.

پیشگیری از جرم و احساس امنیت اجتماعی

پیشگیری از جرم از مباحث همیشه رایج است که هیچگاه غبار زمان به خود نخواهد گرفت زیرا طعم تلخ انحراف و کجروی در زمان و مکان‌های مختلف نظم اجتماع را مختل نموده و خواهد نمود و ارائه راهکارها و اقدامات فقط نقش کاهش تعداد و شدت و ضعف جرایم را ایفا می‌نمایند. بنابراین، امر پیشگیری و مسلح شدن جامعه به ابزار لازم متناسب با نیازهای واقعی جامعه که امر پیشگیری را تسهیل نماید از ضروریات است. لغت پیشگیری در منابع فارسی به معنای رفع، جلوگیری، مانع شدن و از پیش مانع چیزی شدن تعریف شده است (دهخدا، ۱۳۳۰) در فرهنگ لغوی لاتین نیز به معنای مانع شدن از این‌که چیزی رخ دهد تعریف شده است (رجبی پور، ۱۳۸۲: ۷۵)

پیشگیری از جرم معمولاً از طریق اجرای قانون و مجازات‌ها، کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم و برنامه‌های توسعه اجتماعی انجام می‌گیرد. اجرای قانون و اقدامات تنبیهی تلاش دارد تا فرصت‌های ارتکاب جرم را محدود کند که از طریق آموزش مؤثر و تنبیه مجرمان می‌تواند انجام شود. انواع مختلفی از برنامه‌های پیشگیری از جرم وجود دارد که با توجه به موضوع تحقیق حاضر از حوصله بحث ما خارج می‌باشند. لکن در این مقال بحث پیشگیری غیرکیفری که با هدف پژوهش حاضر همخوانی دارد در دو طبقه کلی پیشگیری اجتماعی (پیشگیری از طریق توسعه اجتماعی) و پیشگیری وضعی مورد توجه قرار می‌گیرد. این دو نوع پیشگیری در زمره روش‌های پیشگیرانه غیرکیفری است. به طور کلی، پیشگیری غیرکیفری دارای ویژگی‌های زیر می‌باشد:

- قبل از ارتکاب جرم پیش‌بینی و تدارک شده باشد
- ناظر بر شرایط و عوامل نوعی جرم باشد و به اتفاق و فرد خاصی بستگی نداشته باشد
- هدف انحصاری از این اقدامات تحدید وقوع جرم باشد
- از آنجایی که این اقدامات قبل از وقوع جرم مورد استفاده قرار می‌گیرند لذا باید فاقد خصیصه کیفری و قهرآمیز باشد

عدم توجه به هر یک از اقدامات پیشگیرانه زنگ خطر و هشدار است که خبر از وقوع جرم در آینده دارد (شاکری، ۱۳۸۲)

برنامه‌های پیشگیری از جرم مجموعه وسیعی از برنامه‌ها و فعالیت‌ها را در بخش‌های مختلف جامعه در برمی‌گیرد و هیچ نهاد خاصی نمی‌تواند مجری آن در همه ابعاد باشد بر این اساس نوعی هماهنگی بین نهادهای رسمی جامعه از یک سو و مشارکت نهادهای مردمی از سوی دیگر ضروری بنظر می‌رسد.

هدف پیشگیری وضعی تحدید موقعیت‌های ارتکاب جرم است. به عبارتی دیگر، هدف این رویکرد کاهش فرصت‌های مجرمان برای ارتکاب جرم است، معمولاً از طریق طرح‌هایی مانند: اعمال قانون و مجازات‌ها و امنیت مالی و شخصی این رهیافت در وسیع‌ترین معنای خود، متضمن مساعی گسترده است برای اینکه قربانیان اجتماعی با تقلیل آسیب‌پذیریشان از راه تبدیل آنان به آماج‌های غیرقابل اصابت یا استمداد از خدمات خصوصی تأمین در برابر جرم حمایت شوند. این شیوه بهتر از آن است که روی پلیس یا روی تغییر رفتارهای بزهکاران بالقوه حساب شود.

در برنامه‌های اجتماعی پیشگیری از جرم نقش پلیس و نیروی انتظامی در ارتباط با سایر نهادها اعم از دولتی و غیر دولتی معنا پیدا می‌کند و پلیس بدون هماهنگی با سایر نهادها قادر به تأمین نظم و امنیت اجتماعی که هدف کلی پیشگیری از جرم است، نمی‌باشد. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۸: ۱۴۰) در نهایت، می‌توان گفت: پیشگیری اجتماعی نیازمند اعتماد شهروندان به نهادهای ذی‌ربط از جمله: پلیس و سپس تعامل دو سویه میان مردم و دستگاه‌های قضایی و انتظامی است. با توجه به اینکه این موضوع از جمله بحث‌های مهم در سطح استان لرستان و شهر بروجرد بوده و توجه خاصی از طرف مسئولان به ویژه نیروی انتظامی به این مسأله شده است، فرضیات تحقیق در جامعه آماری تعیین شده با استفاده از پرسشنامه به آزمون گذاشته شد تا به سنجش نظر مردم در مورد برخی راهکارهای

پرسشنامه تحقیق شامل سؤال‌های مختلفی بوده است از جمله پرسش درباره متغیرهای زمینه‌ای نظیر: سن، جنس، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، همچنین پرسش‌هایی در مورد میزان بروز جرایم و بزهکاری در منطقه مسکونی و شهر، سؤال‌هایی در مورد راهکارهای مناسب برای پیشگیری از بزهکاری و همچنین میزان اعتماد به نهادهای حمایتی مانند: پلیس و دستگاه قضایی می‌باشد.

یافته‌های توصیفی و آزمون فرضیات تحقیق

نتایج توصیفی تحقیق

در ابتدا توضیحاتی در مورد مشخصات عمومی پاسخگویان خواهد آمد و در ادامه به سنجش میزان امنیت پاسخگویان در ابعاد مختلف و نگرش آنها نسبت به نحوه عملکرد دستگاه‌های اجرایی در راستای برقراری نظم اجتماعی و اجرای عادلانه قوانین و همین‌طور تدوین و اجرای برنامه‌های پیشگیری غیر کیفری از طریق شناسایی و از بین بردن عوامل ریشه‌ای جرم در سالم‌سازی محیط اجتماعی و در نتیجه بالا رفتن میزان احساس امنیت شهروندان پرداخته می‌شود.

الف - واحد تحلیل، واحد مشاهده و سطح تحلیل

واحد تحلیل عبارت است از موضوعی که متغیرهای ما صفت آن است که در این تحقیق واحد تحلیل همه متغیرها، فرد است. واحد مشاهده واحدی است که از او اطلاعات را کسب می‌کنیم. اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش از فرد جمع‌آوری می‌شود. سطح تحلیل خرد است زیرا متغیرهای این تحقیق مربوط به ویژگی‌های افراد است.

ب- روش و ابزار گردآوری اطلاعات

در پژوهش حاضر به منظور جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز برای سنجش ابعاد ساختاری و فرهنگی سرمایه اجتماعی و همچنین اطلاعات زمینه‌ای از پرسشنامه استفاده خواهد شد. پرسشنامه مورد نظر براساس تعریف عملیاتی مفاهیم تحقیق و همچنین طراحی سؤال‌های زمینه‌ای، تهیه و تنظیم می‌گردد.

پیشگیری‌کننده از جرم برای ارتقای سطح امنیت و ارائه راهکارهایی برای جلوگیری از ناامنی برداریم.

فرضیات

فرضیه اصلی

تدوین و اجرای برنامه‌های پیشگیری غیر کیفری از طریق از بین بردن علل و عوامل ریشه‌ای جرم در سالم‌سازی محیط اجتماعی و بالا رفتن میزان احساس امنیت شهروندان نقش بسزایی دارد.

فرضیات فرعی

* بین سطح تحصیلات و احساس امنیت رابطه وجود دارد.

* بین وضعیت تأهل و احساس امنیت رابطه وجود دارد.

* بین جنس و احساس امنیت رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

باتوجه به ماهیت و اهداف پژوهش که به دنبال سنجش احساس عمومی افراد نسبت به یک موضوع اجتماعی است مناسب‌ترین روش روش پیمایشی (survey) می‌باشد. با توجه به ماهیت موضوع و گستره جامعه آماری که ضرورت استفاده از شیوه نمونه‌گیری را ایجاد می‌نماید، از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد. در این مطالعه باتوجه به موضوع تحقیق، جامعه مورد پژوهش را کلیه افراد (۱۴-۲۹) سال ساکن در شهر بروجرد را که بنا به تعریف سازمان ملی جوانان افراد واقع در این گروه سنی را جوان دانسته است در برمی‌گیرد، که با توجه به آخرین سرشماری مرکز آمار ۱۱۷۲۶۹ می‌باشد، بر اساس استاندارد تعداد ۳۸۴ پرسشنامه تهیه و به سنجش نظرات پاسخگویان پرداخته شد. واحد تحلیل در تحقیق حاضر، سطح تحلیل آن خرد می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، با توجه به سطح سنجش متغیرهای مورد بررسی از آمارهای موجود استفاده مقتضی به عمل آمد. کلیه مراحل استخراج، کدبندی و تجزیه و تحلیل داده‌ها و تهیه جداول و نمودارها به وسیله نرم‌افزارهای spss و Excel انجام گرفت.

درصد از پاسخگویان در رده سنی ۲۶ تا ۲۹ سال قرار دارند و بیشترین پاسخگویان با ۴۳٫۸ درصد در مقطع دیپلم می‌باشند. و کمترین آنها با ۴٫۷ درصد در مقطع کارشناسی ارشد بوده‌اند و همچنین ۶۴٫۳ درصد از پاسخگویان مجرد و ۳۵٫۷ درصد از آنها متأهل بوده‌اند. بیشترین پاسخگویان با ۶۴٫۱ درصد در وضعیت متوسط قرار دارند و کمترین آنها ۲٫۱ درصد دارای وضعیت عالی می‌باشند. ۴۱٫۷ درصد از پاسخگویان ساکن در منطقه ۱ می‌باشند و ۵۸٫۳ درصد نیز در منطقه ۲ ساکن می‌باشند ۵۰ درصد از پاسخگویان شاغل و ۴۹٫۷ درصد بیکار هستند.

متغیر وابسته در این تحقیق احساس امنیت می‌باشد که در ادامه متناسب با سؤال‌های تحقیق پرسشنامه تهیه شده و به بررسی میزان آن در بین جوانان پرداخته شده است.

بررسی سؤال‌های پرسشنامه

- بررسی میزان احساس آرامش از زندگی کردن در شهر
بروجرد

نتایج جدول زیر نشان می‌دهد که ۲۶ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که زندگی کردن در این شهر احساس آرامش کمتر است و ۲۶ درصد معتقدند که احساس امنیت زیادی از زندگی در این شهر دارند و ۴۷٫۹ درصد بیان نموده‌اند که تا حدودی از زندگی در این شهر احساس امنیت می‌کنند.

ماهیت موضوع مورد مطالعه ایجاب می‌کند که برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه به صورت توأم با مصاحبه مورد استفاده قرار گیرد.

ج- اعتبار^۱ و پایایی^۲ ابزار تحقیق

به طور خلاصه اعتبار یعنی؛ "آیا واقعاً همان چیزی را می‌سنجیم که قصد سنجش آن را داریم" در ابتدا پرسشنامه مقدماتی تهیه شد و با مشورت و استفاده از نظرات استاد راهنما و مشاور و همین‌طور صاحب‌نظران و کارشناسان، اعتبار صوری^۳ آن به دست آمد. اما بعد از تکمیل ۳۰ پرسشنامه به عنوان پیش‌آزمون (پری تست) از ضریب آلفای کرونباخ^۴ برای به دست آوردن میزان پایایی شاخص‌های تحقیق استفاده خواهد شد. بدین ترتیب گویه‌هایی که همبستگی کمتری داشتند، حذف و اصلاح شدند و یا گویه‌های متناسب دیگری جایگزین آنها شدند و در نتیجه در مجموع ضریب پایایی شاخص‌های نهایی امنیت اجتماعی (به ۰/۷۸) رسید که نشان‌دهنده میزان آلفای مناسبی می‌باشد.

د- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در توصیف داده‌ها از آمار توصیفی نظیر: توزیع فراوانی (جدول یک بعدی و نمودار) و برای تحلیل داده‌ها از آمار استنباطی و آزمون‌های آماری (نظیر: جداول دو بعدی و آزمون‌های شدت همبستگی متناسب با سؤال‌های تحقیق و با توجه به سطح سنجش متغیرها) استفاده شد

بر طبق اطلاعات حجم نمونه‌های کل که برابر ۳۸۴ پاسخ‌دهنده است، مشاهده می‌شود که ۳۷٫۸ درصد برابر ۱۴۵ نفر از پاسخگویان مورد مطالعه زن و ۶۲٫۲ درصد یعنی ۲۳۹ نمونه را مردان تشکیل داده‌اند. طبق یافته‌های حاصل از پرسشنامه در بین پاسخگویان ۱۴٫۳ درصد در رده سنی ۱۴ تا ۲۰ سال، ۳۳٫۶ درصد در رده سنی ۲۱ تا ۲۵ سال، ۵۲٫۱

¹ validity

² reliability

³ Face validity

⁴ Cronbach alpha.

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان احساس آرامش از زندگی کردن در شهر بروجرد

تجمعی	واقعی	تجمعی	واقعی	فراوانی	
درصد	درصد	درصد	درصد		
۸/۳	۸/۳	۸/۳	۸/۳	۳۲	خیلی کمتر است
۲۶/۰	۱۷/۷	۱۷/۷	۱۷/۷	۶۸	کمتر است
۷/.	۴۷/۹	۴۷/۹	۴۷/۹	۱۸۴	فرقی ندارد
۹۵/۶	۲۱/۶	۲۱/۶	۲۱/۶	۸۳	بیشتر است
۱۰۰/۰	۴/۴	۴/۴	۴/۴	۱۷	خیلی بیشتر است
	۱۰۰۰/۰	۱۰۰۰/۰	۳۸۴		کل

در آن زندگی می‌کنند در حد کمی است و در مقابل ۳۴/۹ درصد معتقدند که به میزان زیادی از آرامش محله احساس رضایت دارند و ۳۹/۸ درصد تا حدودی از وضع آرامش محله خود راضی هستند.

بررسی میزان احساس آرامش از محله‌ای که در آن زندگی می‌کنید: نتایج جدول زیر نشان می‌دهد که ۲۵/۳ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که احساس امنیت و آرامش آنها از محله‌ای که

جدول ۲- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان احساس آرامش از زندگی کردن در محله زندگی

تجمعی	واقعی	تجمعی	واقعی	میزان آرامش	فراوانی
درصد	درصد	درصد	درصد		
۷	۷	۷	۷	خیلی کم	۲۷
۲۵/۳	۱۸/۲	۱۸/۲	۱۸/۲	کمتر است	۷۰
۶۵/۱	۳۹/۸	۳۹/۸	۳۹/۸	فرقی ندارد	۱۵۳
۹۱/۴	۲۶/۳	۲۶/۳	۲۶/۳	زیاد	۱۰۱
۱۰۰/۰	۸/۶	۸/۶	۸/۶	خیلی زیاد	۳۳
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۳۸۴		کل

بروجرد در حد کم در مقابل ۵۲/۳ درصد از پاسخگویان معتقدند که میزان وقوع جرم در حد زیاد است و ۲۲/۹ درصد بیان نموده‌اند که تا حدی می‌باشد.

بنظر شما میزان وقوع جرم در سطح شهر بروجرد تا چه حد است؟ داده‌های جدول زیر نشان می‌دهد که ۱۱/۵ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که میزان وقوع جرم در سطح شهر

جدول ۳- بررسی نظر پاسخگویان در مورد میزان وقوع جرم در سطح شهر تبریز

فرآوانی	درصد	واقعی درصد	تجمعی درصد
نمی‌دانم	۵۱	۱۳/۳	۱۳/۳
خیلی کم	۱۰	۲/۶	۱۵/۹
کم	۳۴	۸/۹	۲۴/۷
تا حدی	۸۸	۲۲/۹	۴۷/۸
زیاد	۱۴۱	۳۶/۷	۸۴/۴
خیلی زیاد	۶۰	۱۵/۶	۱۰۰/۰
کل	۳۴۸	۱۰۰/۰	-

جدول ۴- توزیع فرآوانی کجروی (بزهکاری) در جامعه مورد مطالعه

اصلاً و خیلی کم	کم	تا حدی	زیاد	خیلی زیاد	نمی‌دانم	
سرقه از منازل	۴/۹	۶۲۷	۲۳/۷	۲۶/۸	۷/۸	۴/۷
سرقه در هنگام خروج از بانکها	۱۳	۲۷/۹	۲۴/۵	۱۶/۴	۸/۹	۹/۴
ایجاد مزاحمت برای نوامیس مردم	۳/۲	۱۸	۱۲/۵	۲۳/۷	۳۹/۷	۲/۹
میزان معتادین در محل	۷/۸	۱۱/۷	۹	۲۳	۴۱/۵	۷
خرید و فروش مواد مخدر	۵	۱۱/۵	۱۲	۲۴	۳۹	۸/۵
گروه‌های اراذل و اوباش شرارت	۵/۲	۱۰/۹	۱۱/۲	۲۳/۴	۳۸/۴	۱۱/۲
تهدید و اخاذی باج‌گیری	۷/۸	۲۴/۵	۲۱/۴	۱۸,۲	۲۰/۸	۷/۳
آدم‌ربایی	۴/۷	۱۶/۹	۲۰/۶	۲۶	۲۷/۳	۴/۴
کلاهبرداری	۱۰/۲	۱۶/۷	۱۴/۸	۲۱/۶	۲۱/۶	۱۵/۱
قتل عمد	۱۶/۹	۲۸/۴	۱۶/۹	۱۴/۶	۱۱/۵	۱۱/۷
راهزنی	۲۴/۷	۲۷/۱	۱۶/۱	۱۱/۲	۶/۲	۱۴/۶
فساد مالی	۲۳/۷	۲۸/۹	۱۷/۲	۷/۸	۱۰/۲	۱۲/۲
تکدی‌گری	۲۰/۱	۲۴/۵	۱۹/۳	۱۶/۴	۷/۱۱	۸/۱
سرقه مسلحانه	۴/۴	۹/۱	۱۲	۲۶	۴۶/۱	۲/۳
درگیری دسته جمعی	۹/۹	۱۲	۲۱/۶	۲۴	۲۱/۱	۱۱/۵

همان‌طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود از میان مهم‌ترین جرایم؛ ۳۴/۶ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که در محل زندگی آنها سرقت از منازل در حد زیاد روی داده است و ۶۲/۸ درصد از پاسخگویان معتقدند که در حد زیادی شاهد مزاحمت برای نوامیس مردم بوده‌اند. همچنین، ۶۴/۵ درصد از پاسخگویان معتقدند که در حد زیادی شاهد حضور

معتادان در محله‌ها بوده‌اند و ۶۳ درصد از پاسخگویان معتقدند که در حد زیادی شاهد خرید و فروش مواد مخدر در محل زندگی خود بوده‌اند، ۶۱/۵ درصد از پاسخگویان معتقدند که در حد زیادی شاهد گروه‌های اراذل و اوباش بوده‌اند ۳۹/۱ درصد از پاسخگویان معتقدند که در حد زیادی شاهد تهدید و اخاذی بوده‌اند. ۵۲/۴ درصد از پاسخگویان معتقدند که در

۱۳/۵ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که در محل زندگی آنها سرقت مسلحانه در حد زیادی رخ داده است. ملاحظه می‌شود که صحنه‌های خشونت بار درصد کمی از احساس امنیت مردم را تحت تأثیر قرار داده و در مقابل معضلات اجتماعی همانند: اعتیاد و تکدی‌گری و مزاحمت‌های خیابانی برای زنان مهم‌ترین علت‌ها ایجاد ناامنی در دید مردم شهر می‌باشد. با کسب این نتایج، تمهیداتی را که می‌توان برای کاهش این معضلات در نظر گرفت طرح کرده و در جدول ۷ به بررسی آنها پرداختیم.

حد زیادی شاهد آدم‌ربایی در محل خود بوده‌اند این درحالی است که در سال‌های اخیر فقط یک یا دو مورد آدم‌ربایی در شهر بروجرد رخ داده است. در حالی که فقط ۲۶ درصد از پاسخگویان معتقدند که در حد زیادی شاهد قتل در محله بوده‌اند. همچنین، فقط ۷/۶ درصد از پاسخگویان معتقدند که در حد زیادی شاهد تجاوز جنسی به زنان بوده‌اند. ۱۱/۷ درصد از پاسخگویان معتقدند که در حد زیادی شاهد فساد مالی بوده‌اند ۴۴/۵ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که در محل زندگی آنها تکدی‌گری در حد زیادی رواج دارد.

جدول ۵- بررسی نظرات هر یک از پاسخگویان در خصوص گویه‌های مربوط به پیشگیری و سالم‌سازی محیط اجتماعی

خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم و اصلا	
۲۰/۸	۳۶/۷	۳۳/۳	۶/۸	۱/۸	تشکیل پلیس محله برای نظارت بیشتر بر محله‌ها
۲۰/۸	۲۶	۳۵/۴	۱۴/۸	۲/۹	حضور فعال پلیس در مکان‌های عمومی
۲۶/۶	۳۳/۶	۲۸/۶	۸/۳	۲/۹	دادن هشدارهای ایمنی و پلیسی لازم به مردم
۲۸/۶	۳۳/۳	۲۷/۹	۷/۸	۲/۳	برنامه‌های حمایت از خانواده از طریق افزایش آموزش‌ها در مورد تربیت فرزندان
۲۲/۹	۲۸/۱	۳۹/۳	۷/۶	۲/۱	ایجاد خدمات آموزشی و اشتغال‌زایی برای افزایش میزان بازدهی جوانان
۴۹/۵	۳۲	۱۲/۲	۳/۹	۲/۳	تقویت فرهنگ دینی و احیای امر به معروف و نهی از منکر
۴۸/۲	۲۹/۲	۱۵/۴	۵/۵	۱/۸	حمایت‌های اجتماعی از افراد آسیب‌پذیر و نیازمند

دارد و همچنین ۷۷/۴ درصد تأثیر برنامه حمایت اجتماعی از افراد آسیب‌پذیر و نیازمند در پیشگیری از جرم را بسیار مؤثر دانسته‌اند. ملاحظه می‌شود که مردم با دید بسیار بازی نسبت به این‌گونه برنامه‌ها می‌نگرند.

آزمون فرضیات

آزمون دو جمله‌ای یا نسبت^۱

در برخی از فرضیه‌ها، با متغیرهایی سروکار داریم که دو وجهی هستند. یعنی دو مقوله یا طبقه دارند و درصددیم تا نسبت این مقوله‌ها و طبقات را با همدیگر و با توجه به یک نسبت فرضی مقایسه کنیم. بنابراین، در این آزمون با دو نسبت مواجه‌ایم:

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود داده‌های جدول ۵ بیانگر آن است که ۵۷/۶ درصد از پاسخگویان موافق این مطلب می‌باشند که تشکیل پلیس محله در پیشگیری از جرم مؤثر می‌باشد و ۴۶/۹ درصد پاسخگویان معتقدند که حضور فعال پلیس در مکان‌های عمومی در پیشگیری از جرم مؤثر است و همچنین ۶۰/۲ درصد موافق این مطلب بوده‌اند که دادن هشدارهای پلیسی لازم به مردم در پیشگیری از جرم مؤثر است و ۶۲ درصد با این موضوع موافقت و معتقدند تأثیر برنامه‌های حمایت از خانواده از طریق افزایش آموزش‌ها در مورد تربیت فرزندان در پیشگیری از جرم می‌باشند و ۵۱ درصد معتقدند که ایجاد خدمات آموزشی و اشتغال‌زایی برای افزایش میزان بازدهی جوانان در پیشگیری از جرم مؤثر است و ۸۱/۵ درصد از پاسخگویان معتقدند که تقویت فرهنگ دینی و امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرم تأثیر زیادی

¹ Binomial test

است یا خیر؟ یعنی آیا نسبت مفروض بزرگ‌تر از نسبت مشاهده شده است یا نه، کوچک‌تر از آن؟ مقایسه نسبت مهم را امکان‌پذیر می‌کند. در این جا دو حالت وجود دارد. البته، این دو حالت بستگی به نوع فرضیه و پاسخی که برای سؤال تحقیق انتخاب می‌کنیم، دارد. در این جا فرض بر این است که فرضیه ما به صورت منفی مطرح شده است و نه به صورت مثبت آن (مثلاً عدم دلستگی در مقابل دلستگی شغلی). دو حالت مورد نظر بدین قرار می‌باشند:

۱) چنانچه نسبت مشاهده شده از نسبت مفروض بزرگ‌تر بود، در آن صورت نتیجه می‌گیریم که فرض H_1 تأیید و در مقابل فرض H_0 رد می‌شود.

۲) چنانچه نسبت مشاهده شده از نسبت مفروض کوچک‌تر بود، در آن صورت نتیجه می‌گیریم که فرض H_1 رد و در مقابل فرض H_0 تأیید می‌شود.

نکته ۲: در تفسیر نتایج این آزمون باید دقت کرد که: اولاً، تفاوت وجود مشاهده شده با نسبت مفروض، این دارد یا خیر؟ (این کار با مشاهده معنی داری تفاوت در سطح کوچک‌تر از ۰/۰۵ یا ۰/۰۱ انجام می‌شود) و ثانیاً، این تفاوت در راستای فرض هست یا خلاف آن؟ (این کار با مقایسه نسبت مشاهده شده و نسبت مفروض امکان‌پذیر است) (حبیب پورگتایی و صفری شالی، ۱۳۸۸: ۶۲۵)

فرضیه اصلی

در تدوین و اجرای برنامه‌های پیشگیری غیرکیفری از طریق شناسایی و از بین بردن عوامل ریشه‌ای جرم در سالم‌سازی محیط اجتماعی و بالا رفتن میزان احساس امنیت شهروندان نقش بسزایی دارد (داده‌های جدول ۷).

۱) نسبت مشاهده شده؛ نسبتی از پاسخگویان را که در هر طبقه مشاهده شده است، نشان می‌دهد.

۲) نسبت مفروض؛ نسبتی از پاسخگویان را که فرض بر احتمال وجود آنها در هر طبقه می‌باشد، نشان می‌دهد.

نکته: از آنجا که آزمون دوجمله‌ای، نسبت مشاهده شده را با یک نسبت مفروض مقایسه می‌کند، بنابراین، لازم است که این نسبت مفروض را بدانیم. نسبت مفروض، در واقع، همان نسبتی از پاسخگویان می‌باشد که با توجه به فرضیه تحقیق، فرض شده این نسبت باید در میان پاسخگویان وجود داشته باشد تا فرضیه ما تأیید شود و در صورت عدم وقوع چنین نسبتی از نمونه در نسبت مشاهده شده، فرضیه رد می‌شود. البته گاهی محققان این نسبت را با فرض این که هیچ‌گونه ارجحیتی برای نسبت‌های مشاهده شده و مفروض وجود ندارد، به صورت برابر و معادل ۰/۵۰ در نظر می‌گیرند. یعنی فرضیه خود را به صورت تفاوتی مطرح کرده و برتری هیچ نسبتی را در فرضیه مشخص نمی‌کنند.

آن‌گاه نسبت مفروض (مثلاً ۰/۵۰) را در کادر مربوطه نوشته و آزمون مورد نظر را اجرا می‌کنیم. پس از اجرای این آزمون، مقدار معنی داری کوچک‌تر از ۰/۰۵ نشان می‌دهد که توزیع مشاهده شده با توزیع مفروض متفاوت است و برعکس، مقدار معنی داری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ نشان می‌دهد که توزیع مشاهده شده تفاوتی با توزیع مفروض ندارد و توزیع آنها برابر است.

نکته ۱: در هنگام تفسیر نتایج این آزمون نیز، بسیاری از محققان با مشاهده معنی داری تفاوت در سطح کوچک‌تر از ۰/۰۵ یا ۰/۰۱، کار را تمام شده تلقی می‌کنند. در حالی که در مرحله بعد، باید تعیین کنیم که آیا تفاوت نسبت‌ها (نسبت مشاهده شده با نسبت مفروض) در راستای فرضیه تحقیق

جدول ۶ - آزمون فرضیه ۱

سطح معناداری	نسبت آزمون	نسبت مشاهده	تعداد	طبقه	گروه
۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۳۴	۱۲۹	≤ 24	گروه ۱: تأثیر کم
		۰/۶۶	۲۵۵	> 24	گروه ۲: تأثیر زیاد
		۱/۰۰	۳۸۴		کل

در حال حاضر در جامعه مورد نظر داشته باشد. در بررسی‌های به عمل آمده بیشترین آمار در خصوص میزان کجروی یا بزهکاری‌های اجتماعی اختصاص به مواردی همچون اشاعه اعتیاد و خرید و فروش مواد مخدر، مزاحمت برای نوامیس مردم، وجود گروه‌های اراذل و اوباش، مرگ‌های مشکوک و باجگیری اختصاص داشته است و کمترین آمار متعلق به ناهنجاری‌هایی چون وقوع صحنه‌های خشونت‌بار (تجاوز جنسی به زنان، آتش‌سوزی عمدی، سرقت مسلحانه و راهزنی) می‌باشد که با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت این نتایج برخلاف نظریه جکویز که تأثیر منفی صحنه‌های خشونت‌بار بر احساس امنیت را بیشتر از جرم می‌داند، می‌باشد و نشان می‌دهد که در جامعه مورد مطالعه، نگرانی از جرایم خشونت‌بار در سطح پایین‌تری قرار دارد.

در پاسخ به میزان احساس آرامش (در معنای کلی) از زندگی کردن در شهر بروجرد آن را در حد متوسط بیان داشته‌اند و در خصوص میزان آرامش در محله‌های این شهر پاسخ‌ها گویای آن است که این میزان در حد متوسط رو به بالا می‌باشد که از این اختلاف نتیجه می‌شود که میزان احساس امنیت در جامعه شهری بروجرد کمتر از منطقه مسکونی می‌باشد. به عبارت دیگر، گویای آن است که پاسخگویان بیرون از منطقه مسکونی خود، احساس ناامنی و ترس بیشتری دارند.

نتایج جدول (۵) در پاسخ به تأثیر هر یک از عوامل در پیشگیری از جرایم و ناامنی، بیشترین آمار به ترتیب مربوط به تقویت فرهنگ دینی و گسترش امر به معروف و نهی از منکر و در گام بعدی به حمایت‌های اجتماعی از افراد آسیب‌پذیر و نیازمند و همچنین استفاده از برنامه‌های حمایتی از خانواده از طریق افزایش آموزش‌ها در مورد تربیت فرزندان اشاره داشته‌اند و کمترین آمارها در این موارد مربوط به حضور فعال پلیس در مکان‌های عمومی می‌باشد. نتایج استخراج شده از فرضیه تحقیق نشان می‌دهد تدوین و اجرای برنامه‌های پیشگیری غیرکیفری از طریق شناسایی و از بین بردن عوامل

همان‌طور که در جدول ملاحظه می‌شود، با توجه به اینکه سطح معنی‌داری که کوچک‌تر از ۰/۰۵، می‌باشد، می‌توان گفت که رابطه معنی‌دار وجود دارد. در ضمن نسبت آزمون یا مفروض (۰/۵۰) در نظر گرفته شده از نسبت مشاهده شده (۰/۶۶) متفاوت است. با توجه به فرضیه تحقیق، نسبت افرادی که برنامه‌های پیشگیری غیرکیفری از طریق شناسایی و از بین بردن عوامل ریشه‌ای جرم در سالم‌سازی محیط اجتماعی و بالا رفتن میزان احساس امنیت شهروندان مؤثر دانسته‌اند، بیشتر از مقدار متوسط است. بنابراین، فرض H_0 رد و فرضیه H_1 تحقیق پذیرفته می‌شود.

- بررسی میزان احساس امنیت

جدول زیر نشان می‌دهد که ۱۳/۳ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که احساس امنیت آنها از شرایط فعلی بروجرد در حد زیادی است و ۲۸/۶ درصد معتقدند که به میزان کمی از شرایط فعلی احساس امنیت می‌کنند و در این میان ۵۸/۱ درصد تا حدودی از وضع امنیت شهر خود راضی هستند.

جدول ۷- بررسی میزان احساس امنیت

امنیت		فراوانی	درصد
زیاد	۵۱	۱۳/۳	
متوسط	۲۲۳	۵۸/۱	
کم	۱۱۰	۲۸/۶	
کل	۳۸۴	۱۰۰،۰	

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

همان‌گونه که از عنوان تحقیق بر می‌آید تأکید تحقیق حاضر در احساس امنیت بر تأثیر پیشگیری غیرکیفری است. با توجه به اینکه نظریات ارائه شده در این خصوص با جامعه آماری مورد نظر مطابقت زیادی نداشت. بنابراین، مجبور شدیم بجای چارچوب نظری از داده‌هایی استفاده کنیم که بیشترین تأثیر را

پاسخگویان و تحصیلات آنها رابطه وجود ندارد و بین دو متغیر امنیت پاسخگویان و محل سکونت آنها رابطه وجود ندارد به عبارتی، می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین پاسخگویان ساکن در منطقه یک و منطقه دو نسبت به احساس امنیت وجود ندارد. اگر چه ناهنجاری‌ها، بی‌عدالتی‌ها، بی‌نظمی‌ها، تبعیض‌ها و اعتیاد، خشونت، عدم رعایت حقوق شهروندی، رفتارهای غیراخلاقی، بی‌توجهی به ارزش‌های حاکم بر جامعه و تجاوز به حقوق دیگران و... زمینه علل و عوامل آشکار پدیده‌های ناامنی و از جمله بزهکاری را در جامعه فراهم می‌آورد، اما بزهکاری از جمله منابع عمده شناخته شده ناامنی در جوامع شهری و از جمله رفتارهایی است که در قوانین کیفری با عنوان فعل یا ترک فعل، جرم انگاری شده است. با تأکید بر این نکته که «بزهکاری مفهومی بی‌نهایت نسبی و اجتماعی است که احساسات قوی و مشخص وجدان جمعی (گروهی) را جریحه‌دار می‌سازد و برحسب زمان و مکان ممکن است جرم محسوب بشود یا نشود (پیکا، ۱۳۷۶: ۴۲). دولت نیز در مقابل اقتدار و حاکمیتی که براساس قرارداد اجتماعی به دست آورده، موظف است که امنیت عمومی و آسایش شهروندان را تأمین نماید و با توجه به اینکه برخورد سرکوبگرانه و مجازات‌گرا قادر به تأمین این هدف نمی‌باشد، جامعه باید تمامی اقدام‌های ضروری برای پیشگیری از جرایم و تأمین امنیت و برقراری نظم را به کار برد (عبدی، ۱۳۸۳: ۱۲).

لواسور با بیان اینکه پیشگیری از جرم در قلمرو پدیده جرم شناختی قرار دارد، می‌نویسد: امروزه پیشگیری و درمان جرم را نمی‌توان از هم جدا کرد. (لواسور، ۱۳۷۲: ۴۳۶-۴۹۵) حتی کسانی که طرفدار قلمرو محدود حقوقی، به طور غیرمستقیم این موضوع را می‌پذیرند؛ زیرا برای آنان سرکوبی، زمانی داخل در موضوع سیاست جنایی می‌گردد که در جهت پیشگیری از تکرار جرم باشد. بدون تردید در گذشته اشتباه این بوده است که امنیت اجتماعی را در سطح کیفی‌شناسی پایین آورده‌اند و با این عمل، مفهوم امنیت اجتماعی به طور

ریشه‌ای جرم در سالم‌سازی محیط اجتماعی و بالا رفتن میزان احساس امنیت شهروندان نقش بسزایی دارد. یافته‌ها نشان می‌دهند که نسبت افرادی که برنامه‌های پیشگیری غیرکیفری از طریق شناسایی و از بین بردن عوامل ریشه‌ای جرم در سالم‌سازی محیط اجتماعی و بالا رفتن میزان احساس امنیت شهروندان مؤثر دانسته‌اند، بیشتر از مقدار متوسط است.

باری بوزان^۱ (۲۰۰۷) حوزه مطالعات امنیتی، امنیت اجتماعی را به حفظ مجموعه ویژگی‌هایی ارجاع می‌دهد که بر مبنای آن افراد خود را عضو یک گروه خاص اجتماعی تلقی نموده‌اند؛ به عبارت دیگر، امنیت اجتماعی معطوف به جنبه‌هایی از زندگی شخص است که هویت او را تضمین می‌کند و به طور معناداری تحت تأثیر جنسیت، سن و تحصیلات است. از دیدگاه بوزان امنیت اجتماعی عبارت است از: توانایی گروه‌های مختلف صنفی، قومی، محلی، جنسی، سنی، تحصیلی. در واقع، بوزان امنیت را حالت فراغت از تهدید هویت شخصی، جمعی و گروهی تلقی می‌کند. در رابطه با شاخص‌های امنیت اجتماعی، در این پژوهش امنیت معادل فقدان تهدید هویت شخصی-گروهی (گروه جنسی)، ارزشی و اعمال غیرقانونی در نظر گرفته شده است و با توجه به تعاریف ارائه شده از امنیت اجتماعی شاخص‌های عمده آن عبارت از: الف - فقدان تهدید هویت جمعی، ب - نبود تهدید ارزش‌های مشترک می‌باشد.

براین اساس ما نیز برآن شدیم که در بین پاسخگویان خود براساس ویژگی‌های فردی (سن، منطقه محل سکونت، جنسیت، وضعیت تأهل و سطح تحصیلات) به سنجش میزان امنیت اجتماعی آنها پردازیم. که از این میان در جامعه مورد مطالعه فقط بین جنسیت پاسخگویان و همچنین وضعیت تأهل آنها رابطه معنادار از خود نشان داد و در بقیه موارد رابطه معنادار مشاهده نگردید. نتایج حاصل از آزمون خی‌دو نشان می‌دهد که رابطه معنادار بین دو متغیر امنیت و سن پاسخگویان وجود ندارد. همچنین، بین دو متغیر امنیت

^۱ Barry Buzan

جرايم خواهد داشت. بنابراین، استفاده از نیروهای متخصص آموزش دیده و تجهیز نیروی انتظامی متناسب با ضرورت‌های جامعه می‌تواند در کنترل ناهنجاری‌ها و متعاقب آن افزایش امنیت مؤثر واقع شود.

۳- هرچند که تأمین امنیت اجتماعی از وظایف اصلی نیروی انتظامی می‌باشد، لکن این مهم اقدامات مناسب و متعددی را می‌طلبد که از حوزه مأموریت اصلی و مستقیم نیروی انتظامی خارج بوده و باید با همکاری سایر دستگاه‌ها و نهادهای اجتماعی ایجاد شود. در این راه نقش خانواده به عنوان اولین و مهم‌ترین محیط اجتماعی و نهادهای آموزشی مورد توجه قرار می‌گیرد. نیروی انتظامی می‌تواند در این راه همانند سایر کشورها با دادن آموزش‌های لازم به خانواده و همچنین در مدارس و محیط‌های آموزشی گام مهمی در آشنا کردن جوانان با قوانین و مقررات اجتماعی و نهادینه کردن فرهنگ پیشگیری از جرم داشته باشد.

۴- به نظر می‌رسد با توجه به نتایج تحقیق یکی از مهم‌ترین روش‌های پیشگیری از جرم که زمینه‌ساز برقراری امنیت بوده و ریشه در مذهب و سنت الهی دارد، احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر است که در جوامع دیگر با عنوان نظارت اجتماعی معرفی و مورد عمل است. ناگفته پیداست که ترویج آموزه‌های دینی مستلزم برنامه‌ریزی‌های صحیح و مدیریت واحد و منسجم بوده و بایستی در چارچوب تعریف شده قانون و مبانی دینی باشد که علاوه بر فراهم آوردن زمینه تحقق و نتیجه بخشی، کسی نتواند به بهانه امر به معروف و نهی از منکر به حقوق مردم تجاوز کند.

۵- میزان امنیت به لحاظ جنسیت افراد متفاوت است به طوری که این میزان در زنان کمتر از مردان می‌باشد، برای افزایش احساس امنیت در بین زنان برنامه‌ریزان فرهنگی با تولید برنامه‌های مختلف در جهت افزایش و توسعه احساس امنیت در بین زنان و نیز نیروی انتظامی با تأمین امنیت اماکن و یا تأمین امنیت خیابان‌ها در شب، می‌تواند باعث افزایش احساس امنیت زنان شود.

واقعی تحریف شده است. به این ترتیب واکنش علیه مجرم چون گذشته، نباید به صورت برخورد سرکوبگرانه علیه جرم متجلی گردد و محدوده سیاست جنایی منحصر به واکنش کیفری علیه بزهکاری باشد. از این رو است که کلیه تدابیر پیشگیری که برای جلوگیری از ارتکاب بزه یا جلوگیری از تکرار جرم صورت می‌گیرد، باید به عنوان سیاست حقوقی و قانونمند یک دولت مطرح گردد زیرا «پیشگیری همیشه کم‌هزینه‌تر و آسان‌تر از مداواست». با توجه به نتایج به دست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که شناسایی و کنترل عواملی که باعث بروز جرم و ناامنی می‌شود بیش از هر چیز دیگر می‌تواند آرامش جامعه را حفظ کند چنانچه در پاسخ‌ها مشاهده کردیم برای رسیدن به این مهم تقویت فرهنگ دینی و اعتقادی مردم و همچنین استفاده از راهکارهای حمایتی از افراد و خانواده‌ها می‌تواند در کنار فعالیت‌های پلیسی و قضایی در کنترل جرم و بالا رفتن احساس امنیت در جامعه بسیار مؤثر واقع شود.

پیشنهادات

۱- افزایش مشارکت اجتماعی مردم با پلیس در امور امنیتی کارکردهای آشکار و پنهان بسیاری به دنبال دارد که از آن جمله می‌توان به افزایش نظم و انسجام اجتماعی، افزایش میزان تعهد و اعتماد اجتماعی، قبول مسئولیت و انجام کارهای گروهی، افزایش امنیت و احساس امنیت، افزایش مقبولیت اجتماعی پلیس و برقراری روابط عاطفی میان پلیس و مردم اشاره کرد. با افزایش میزان تعاملات پلیس و مردم، سازوکار بنیادی تأمین امنیت اجتماعی به جای برخوردهای فیزیکی، بر مفاهیم و گفتگو استوار می‌شود.

۲- دستگاه قضایی زمانی می‌تواند در امر دفاع از امنیت اجتماعی و مبارزه با بزهکاری و پیشگیری از جرم توفیق داشته باشد که بازوان اجرایی و ضابطین مجهز و آموزش دیده داشته باشد. پایین بودن سطح عملکرد پلیس و عدم دسترسی به تشکیلات و امکانات لازم برای مشارکت نیروهای انتظامی در امر پیشگیری از جرایم، اثرات غیرقابل تردیدی برافزایش

منابع

- بیات، بهرام. (۱۳۸۸). *جامعه‌شناسی احساس امنیت*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- بیکا، ژرژ. (۱۳۷۶). *جرم‌شناسی*، ترجمه: علی حسین نجفی ایرند آبادی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- _____. (۱۳۸۶). «جرایم و شهرنشینی»، ترجمه: عزیز طوسی، *ماهنامه دادرسی*، ش ۲، ص ۴۲.
- حبیب‌پورگنابی، کرم و رضا صفری‌شالی. (۱۳۹۱). *راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی (تحلیل داده‌های کمی)*، چاپ پنجم، تهران: متفکران
- رجبی‌پور، محمود. (۱۳۸۲). «راهبرد پیشگیری اجتماعی از جرم»، *فصلنامه دانش‌انظامی*، سال پنجم، شماره دوم، ص ۷۵.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۳۰). *لغتنامه فارسی*، ج ۱۳، تهران: انتشارات گلشن.
- شاکری، ابوالحسن. (۱۳۸۲). «قوه قضاییه و پیشگیری از وقوع جرم»، *مجموعه مقالات پیشگیری از جرم، مازندران*.
- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر. (۱۳۸۲). *فرهنگ علوم رفتاری*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- قریشی، سید علی‌اکبر. (۱۳۶۱). *قاموس قرن*، تهران: انتشارات حیدری.
- عبدی، توحید. (۱۳۸۳). «تبیین رویکرد جامعه محوری پلیس»، *فصلنامه دانش‌انظامی*، شماره چهارم، ص ۱۲.
- عسگرپور، صلاح. (۱۳۸۸). «سیستم پلیس در ایالات متحده»، *روزنامه وطن امروز*، ش ۱۳۲.
- کوچکی، محسن. (۱۳۶۸). «امنیت دسته جمعی»، پایان نامه کارشناسی ارشد معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (ع).
- لواسور، ژرژ. (۱۳۷۲). «سیاست جنایی»، ترجمه: علی حسین نجفی ایرند آبادی، *مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی*، ش ۱۱ و ۱۲، ص ۴۳۶-۴۹۵.
- محسنی، مرتضی. (۱۳۷۵). *دوره حقوق جزای عمومی*، ج ۲، تهران: گنج دانش.
- معین، محمد. (۱۳۷۵). *فرهنگ فارسی*، جلد اول آلیخ، چاپ نهم، تهران: انتشارات سپهر.
- منتسکیو. (۱۳۶۲). *روح القوانين*، ترجمه: علی اکبر مهدی، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین، (۱۳۸۸). «بزهکاری و پلیس محلی»، *مجله تحقیقات حقوقی*، ش ۱۹، ص ۱۴۰.
- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. (۱۳۸۰). *ارزش و نگرش‌های ایرانیان، احساس امنیت*، گزارش نظرسنجی ۲ سالانه (طرح پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌ها).